

ĐÔNG PHƯƠNG BÁC CỔ HỌC VIỆN TRONG THỜI KỲ 9/1945 – 12/1946 QUA CÁC VĂN BẢN

NGÔ THẾ LONG ^(*)

Chưa đầy một tuần sau khi Chủ tịch Hồ Chí Minh long trọng công bố với thế giới bản *Tuyên ngôn độc lập* lịch sử tại Quảng trường Ba Đình, ngày 8 tháng 9 năm 1945, Chủ tịch Chính phủ Lâm thời Việt Nam Dân chủ Cộng hòa đã ra Sắc lệnh số 13 về việc “Trường Viễn Đông Bác cổ, các nhà bảo tàng, các thư viện công (trừ những thư viện phụ thuộc của các công sở), các học viện (thư viện Hải học) sáp nhập vào Bộ Quốc gia Giáo dục do Ông Bộ trưởng Bộ Giáo dục điều khiển”. Sắc lệnh này do Bộ trưởng Bộ Nội vụ Võ Nguyên Giáp, thay mặt Chủ tịch Chính phủ Lâm thời ký đã được in trên Việt Nam Dân quốc Công báo, năm thứ nhất, số 1, ngày 29/9/1945.

Sau đó, theo Nghị định số 35-NĐ ký ngày 21 tháng 9 năm 1945 của Bộ trưởng Bộ Quốc gia Giáo dục đã giao cho Ông Giám đốc Đại học đảm nhiệm “việc kiểm soát Trường Viễn Đông Bác cổ”.

Ngày 2 tháng 11 năm 1945, Bộ trưởng Bộ Quốc gia Giáo dục Vũ Đình Hoè đã ra Nghị định 146 NĐ, thành lập một Hội đồng cố vấn tại Học viện Đông phương Bác cổ. Hội đồng này được triệu tập “họp dưới quyền Chủ

tịch của Ông Giám đốc Học viện nhằm mục đích tìm những phương châm phát triển công cuộc khảo cứu về Đông phương”. Hội đồng này gồm có các ông:

- Nguyễn Đỗ Cung,
- Lê Du,
- Trần Văn Giáp,
- Hoàng Xuân Hãn,
- Cao Xuân Huy,
- Nguyễn Văn Huyền,
- Nguyễn Văn Khoan,
- Nguyễn Thiệu Lâu,
- Đặng Thái Mai,
- Nguyễn Đức Nguyên,
- Hồ Đạt Thăng,
- Nguyễn Văn Tố,
- Công Văn Trung.

Ông Nguyễn Trọng Phấn được cử làm thư ký Hội đồng.

Những uỷ viên hội đồng này “có thể được Học viện trợ cấp để tiến hành công việc khảo cứu như mục đích của Viện”.

^(*) Viện Thông tin Khoa học xã hội.

Thời gian này ông Nguyễn Văn Huyền là Giám đốc Đại học Vạn Xuân kiêm Giám đốc Học viện Đông phương Bác cổ.

Sau này, Bộ trưởng Bộ Quốc gia Giáo dục đã ra Nghị định ngày 5 tháng Giêng năm 1946, cử thêm hội viên Hội đồng cố vấn của Học viện Đông phương Bác cổ, gồm các ông:

- Vĩnh Thụy, cố vấn chính phủ,
- Đào Duy Anh,
- Ngô Đình Nhu,
- Nguyễn Vạn Thọ, tức Nam Sơn.

Trong số trên, Nguyễn Văn Huyền (1908 - 1975) là nhà sử học, dân tộc học, nhà giáo dục Việt Nam; Đào Duy Anh (1904 - 1988) là nhà nghiên cứu văn

hóa, sử học Việt Nam và biên soạn từ điển; Trần Văn Giáp (1902 - 1973) nhà thư tịch cổ Việt Nam; Nguyễn Văn Tố (1889-1947) nhà nghiên cứu khoa học xã hội, lúc này là Bộ trưởng Bộ Cứu tế xã hội; Nguyễn Đỗ Cung (1912 - 1977) họa sĩ, nhà nghiên cứu mỹ thuật cổ đại Việt Nam; Đặng Thái Mai (1902 - 1984) nhà văn, nhà phê bình văn học; Hoàng Xuân Hãn (1908 - 1996), học giả, giáo sư toán học, kĩ sư; Nguyễn Đức Nguyên tức Hoài Thanh (1909 - 1982) nhà phê bình văn học; Cao Xuân Huy (1900 - 1983) nhà nghiên cứu về lịch sử tư tưởng triết học phương Đông; Nguyễn Vạn Thọ tức Nam Sơn (1890 - 1973), họa sĩ, người đồng sáng lập Trường Mĩ thuật Đông Dương; Lê Dư, biệt danh là Sở Cường (1885 - 1957), nhà văn, nhà nghiên cứu

Chủ tịch Hồ Chí Minh thăm Đông phương Bác cổ Học viện.

Ảnh chụp tại cửa chính của Thư viện - 26 Lý Thường Kiệt, Hà Nội năm 1945 (nay là trụ sở của Viện Thông tin Khoa học xã hội). Người mặc complet đứng ở hàng thứ hai là Giáo sư Nguyễn Văn Huyền, Giám đốc Đông phương Bác cổ Học viện.

Hán Nôm; Công Văn Trung (1907-2003), họa sĩ, tốt nghiệp khóa 1 Trường Mĩ thuật Đông Dương; Nguyễn Thiệu Lâu (1916 – 1967), nhà nghiên cứu văn học, địa lý và lúc này là Giám đốc Nha Thống kê Việt Nam; Nguyễn Văn Khoan, nhà nghiên cứu phong tục và văn hóa Việt Nam, Ngô Đình Nhu (1910-1963), lúc này là Giám đốc Nha Lưu trữ công văn và Thư viện toàn quốc. Các ông Nguyễn Văn Huyền, Đặng Thái Mai (Đặng Thai Mai), Đào Duy Anh, Nguyễn Đỗ Cung, Hoàng Xuân Hãn, Trần Văn Giáp, Cao Xuân Huy, Nguyễn Đức Nguyên (Hoài Thanh) sau này đã được nhà nước trao tặng Giải thưởng Hồ Chí Minh.

Ngày 23 tháng 11 năm 1945, Chủ tịch Chính phủ Lâm thời Việt Nam Dân chủ Cộng hòa đã ra Sắc lệnh số 65, ấn định nhiệm vụ Đông phương Bác cổ Học viện. Xin được ghi lại toàn văn Sắc lệnh đăng trên Việt Nam Dân quốc Công báo, năm thứ nhất, số 12, ngày 1/12/1945:

“Chủ tịch Chính phủ Lâm thời Việt Nam Dân chủ Cộng hòa

- Xét rằng việc bảo tồn cổ tích là việc rất cần cho công cuộc kiến thiết nước Việt Nam;

- Xét rằng Đông phương Bác cổ Học viện có nhiệm vụ bảo tồn tất cả cổ tích trong toàn cõi Việt Nam,

Ra sắc lệnh:

Điều thứ nhất.- Đông phương Bác cổ Học viện (Việt Nam Oriental Institute) có nhiệm vụ bảo tồn tất cả cổ tích trong toàn cõi Việt Nam.

Điều thứ 2.- Bác cổ Học viện từ nay sẽ thay Pháp quốc Viễn Đông Bác cổ

Học viện (École française d'Extrême Orient).

Điều thứ 3.- Những luật lệ về việc bảo tồn cổ tích vẫn để nguyên như cũ.

Điều thứ 4.- Cấm phá huỷ những đình, chùa, đền, miếu, hoặc những nơi thờ tự khác, cung điện, thành quách cùng lăng mộ chưa được bảo tồn.

Cấm phá huỷ những bi ký, đồ vật, chiếu sắc, văn bằng giấy má, sách vở có tính cách tôn giáo hay không, nhưng có ích cho lịch sử mà chưa được bảo tồn.

Điều thứ 5 .- Chính phủ vẫn công nhận nguyên tắc những khoản trợ cấp hàng năm của toàn quốc, của mỗi kỳ hay mỗi tỉnh cho Đông phương Bác cổ Học viện. Khi dự thảo ngân sách cho toàn quốc, cho từng kỳ hay từng tỉnh, ông Bộ trưởng Bộ Tài chính, ông Bộ trưởng Bộ Quốc gia Giáo dục, ông Ủy viên Tài chính của mỗi kỳ hay của mỗi tỉnh phải dự tính khoản trợ cấp cho Đông phương Bác cổ Học viện.

Điều thứ 6.- Các ông Bộ trưởng Bộ Nội vụ, Bộ Quốc phòng, Bộ Tài chính, Bộ Công chính Giao thông, Bộ Tư pháp, Bộ Quốc gia Giáo dục chiếu sắc lệnh này thi hành.

Hà Nội, ngày 23 tháng 11 năm 1945

Hồ Chí Minh

Tiếp ký:

Bộ trưởng Bộ Quốc gia Giáo dục

Vũ Đình Hoè” (*)

(*)Ngày 24/02/2005, Thủ tướng Chính phủ Phan Văn Khải đã ký Quyết định số 36/2005/QĐ-TTG lấy ngày 23/11 hàng năm, ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh ký sắc lệnh số 65 – văn bản pháp luật đầu tiên của Nhà nước Việt Nam về di sản văn hoá dân tộc, là ngày Di sản văn hoá Việt Nam.

Điều đáng chú ý là, thời kỳ này tiếng Pháp vẫn được dùng nhiều, nhưng trong sắc lệnh tên giao dịch của Đông phương Bác cổ Học viện được viết bằng tiếng Anh (Việt Nam Oriental Institute).

Tới ngày 9 tháng 7 năm 1946, Chủ tịch Chính phủ ra Sắc lệnh số 119 về tổ chức Bộ Quốc gia Giáo dục thì Đông phương Bác cổ Học viện cùng với các trường Đại học, Sở lưu trữ công văn và Thư viện toàn quốc Hà Nội, Việt Nam học xá Hà Nội và Văn hoá viện Trung bộ Thuận Hoá trực thuộc Nha Tổng Giám đốc Đại học vụ.

Trong giai đoạn này, Đông phương Bác cổ Học viện đã được cấp kinh phí để hoạt động, ví dụ như :

- Nghị định của Bộ trưởng Bộ Tài chính ngày 2 tháng Giêng năm 1946 : “Trợ cấp cho Đông phương Bác cổ Học viện một số tiền là năm trăm đồng (500đ) để mua sách cho Học viện”.

- Nghị định của Bộ trưởng Bộ Tài chính ngày 23 tháng 2 năm 1946 : “Lập tại Đông phương Bác cổ Học viện một quỹ dự bị để chi các khoản lật vật là năm trăm đồng bạc (500đ)”.

- Nghị định của Bộ trưởng Bộ Tài chính ngày 5 tháng 6 năm 1946: “Một số tiền là hai trăm hai mươi một nghìn đồng (221.000 đ) trợ cấp cho ngân quỹ tự trị Đông phương Bác cổ Học viện để chi tiêu về niên khoá 1946”. (Trong khi đó, theo một nghị định khác cùng ngày, số tiền chi vì mục đích tương tự cho các trường Đại học chỉ là một triệu đồng).

Hiện nay, trong kho sách của Thư viện Khoa học xã hội còn lưu giữ một số sách, báo, tạp chí có khả năng được nhập vào Thư viện trong giai đoạn đó, như: “Văn sĩ xã hội” của Hải Triều, Hội Văn hóa Cứu quốc xuất bản năm 1945 (ký hiệu kho Q8° 301), “Một nền văn hóa mới”

của Nguyễn Hữu Đang và Nguyễn Đình Thi, xuất bản năm 1945 (ký hiệu kho Q8° 302), “Bắc Sơn”, kịch 5 màn của Nguyễn Hữu Tưởng, xuất bản năm 1946 (ký hiệu kho Q8° 295)..., đặc biệt có cuốn “Kinh nghiệm về cao trào kháng Nhật cứu nước ở Việt Nam”, xuất bản năm 1946 (ký hiệu kho Q8° 284), trên trang bìa lót còn ghi rõ *Kinh biểu Ông Giám đốc Viện Đông Bắc cổ* và dấu của Hội nghiên cứu Chủ nghĩa Các Mác ở Đông Dương. Ký hiệu kho của các cuốn sách này vẫn được đăng ký tiếp tục theo kho như trước (QTO, OCTO...).

Cần thiết phải lưu ý rằng, trong cuộc chiến đấu 60 ngày đêm oanh liệt của quân và dân Thủ đô Hà Nội cuối năm 1946, đầu năm 1947, nhiều nơi tại Hà Nội bị đổ nát, nhưng trụ sở của Đông phương Bác cổ Học viện và nhất là kho sách của Thư viện và các hiện vật của Bảo tàng Louis Finot vẫn được bảo vệ nguyên vẹn.

Cũng cần nói thêm, trên trang Web <http://www.efeo.fr>, trong phần danh sách các giám đốc của EFEO có ghi ông George Coedès (1886 – 1996) làm Giám đốc từ 2/9/1929 đến 18/3/1947, còn trong phần tiểu sử các ủy viên của EFEO, trong đó có ông Nguyễn Văn Huyền, chỉ nói đến ông Huyền làm Giám đốc Đại học học vụ (directeur du service de l'enseignement universitaire) của Chính phủ Hồ Chí Minh, không nhắc gì về Đông phương Bác cổ Học viện trong giai đoạn này.

TƯ LIỆU THAM KHẢO

1. Việt Nam Dân quốc Công báo các năm 1945 và 1946.
2. <http://dictionary.bachkhoatoanthu.gov.vn>
3. <http://www.efeo.fr>
4. các web site khác.